

Lausunto

18.08.2026

Asia: VN/24190/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi rikoslain 12 ja 25 luvun muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Esityksen tavoitteita voidaan pitää kansallisen turvallisuuden vahvistamisen, vieraan valtion tiedustelutoimintaan liittyvien ilmiöiden torjumisen sekä Suomessa oleskelevien henkilöiden oikeuksien suojaamisen näkökulmasta lähtökohtaisesti hyväksyttävinä. Muuttunut turvallisuusympäristö, vieraan valtion vaikuttamisyritykset sekä niin sanottu pakolaisvakoilu ovat ilmiöitä, joihin viranomaisilla tulee olla käytettävissään tarkoituksenmukaiset keinot puuttua. Samalla on korostettava, että rikosoikeudellisen sääntelyn tulee täyttää rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta, perusoikeusjärjestelmästä ja oikeusvaltioperiaatteesta seuraavat täsmällisyyden, tarkkarajaisuuden, ennakoitavuuden ja oikeasuhtaisuuden vaatimukset. Säännökset tulee laatia riittävän selkeiksi ilman liiallista väljyyttä ja tulkinnanvaraisuutta. Lisäksi esityksestä tulisi käydä riittävän selvästi ilmi, millaisiin konkreettisiin tilanteisiin ehdotettujen säännösten on tarkoitus soveltua ja millaiset tilanteet jäävät niiden soveltamisalan ulkopuolelle. Tämä selkeyttäisi sekä lainsäätäjän tarkoitusta että säännösten soveltamiskynnystä.

On perusteltua arvioida voimassa olevan sääntelyn mahdollisia puutteita suhteessa vieraan valtion lukuun tapahtuvaan informaatiovaikuttamiseen, vakoilutoiminnan mahdollistamiseen ja pakolaisvakoiluun. Esitysluonnoksen perusteella jää kuitenkin osin epäselväksi, missä määrin ehdotetut uudet rikostunnusmerkistöt täydentävät nykyistä sääntelyä ja missä määrin kysymys on teoista, jotka jo kuuluvat voimassa olevien rikossäännösten soveltamisalaan. Tämä tulisi perustella esitysluonnoksessa selkeästi eikä pelkällä viittauksella hallitusohjelmasta nousevaan tarpeeseen. Rikosoikeuden käyttöä ei tule perustaa symbolisiin tavoitteisiin, vaan uusien kriminalisointien välttämättömyys, tarkoituksenmukaisuus ja vaikuttavuus tulee pystyä osoittamaan vakuuttavasti. Lisäksi sääntelyllä on pyrittävä vaikuttamaan moitittavana pidettävään käyttäytymiseen tavalla, joka vähentää sen ilmenemistä yhteiskunnassa.

Erityistä huomiota on syytä kiinnittää ehdotettuun vahingollista informaatiovaikuttamista koskevaan säännökseen. Ehdotuksella pyritään puuttumaan kansallisen turvallisuuden kannalta vakaviin

ilmiöihin, mutta samalla sääntely koskettaa perustuslaissa turvattua sananvapautta ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumista. Tämän vuoksi tunnusmerkistön tulee olla erityisen tarkkarajainen ja ennakoitava. Jatkovalmistelussa tulisi täsmentää erityisesti yhteiskunnallisen päätöksenteon käsitettä, merkittävyyttä koskevaa edellytystä sekä sitä, millainen yhteys tiedon esittämällä tai levittämällä tulee olla yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Samalla tulee huolehtia siitä, ettei sääntelyn soveltamisala ulotu tulkinnallisesti liian lähelle tavanomaista yhteiskunnallista keskustelua, poliittista osallistumista, kansalaisvaikuttamista, tutkimusta, journalismia tai muuta sananvapauden ydinalueelle kuuluvaa toimintaa.

Ehdotus vainoamisesta tiedustelutarkoituksessa vahvistaa niiden henkilöiden suojaa, joihin kohdistuu vieraan valtion lukuun tapahtuvaa tarkkailua, tiedonhankintaa, kontrollointia tai painostusta. Pakolaisvakoiluun liittyvät ilmiöt voivat vakavasti vaarantaa yksilön henkilökohtaisen turvallisuuden, vapauden, yksityiselämän suojan sekä sanan-, kokoontumis- ja uskonnonvapauden toteutumisen. Sääntelyn soveltamisala on kuitenkin tärkeää rajata riittävän selvästi suhteessa hyväksyttävään ja lailliseen toimintaan. Perusteluissa olisi lisäksi syytä havainnollistaa nykyistä selvemmin rajanvetoa esimerkiksi journalismin, tutkimuksen, yleisötilaisuuksien tavanomaisen seuraamisen ja muun vastaavan toiminnan osalta. Jatkovalmistelussa tulee myös kiinnittää erityistä huomiota tilanteisiin, joissa vieraan valtion painostuksen tai muun hyväksikäytön kohteeksi joutuneet henkilöt voivat itse päätyä rikosprosessin osapuoliksi. Uhrien tunnistaminen ja heidän asemansa turvaaminen on tällaisissa tilanteissa keskeistä.

Uusien rikostunnusmerkistöjen yhteyttä poliisilain sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain mukaisiin salaisiin tiedonhankintakeinoihin tulee arvioida huolellisesti. Uusien rikosten lisääminen salaisen tiedonhankinnan perusterikoksiksi merkitsee käytännössä myös viranomaistoimivaltuuksien laajentumista. Toimivaltuuksien välttämättömyyttä ja oikeasuhtaisuutta tulee perustella konkreettisesti eikä ainoastaan yleisillä viittauksilla muuttuneeseen turvallisuusympäristöön. Sääntelyn tulee muodostaa johdonmukainen kokonaisuus, jossa perusoikeuksien suojaa turvaavat menettelyt, tuomioistuinkontrolli ja valvontajärjestelmät on huomioitu asianmukaisesti.

Kokonaisuutena on tärkeää huomata, että hallituksen esitys merkitsee rikosoikeudellisen puuttumisen siirtymistä tietyissä tilanteissa aikaisempaan vaiheeseen kuin nykyisin ja sääntelyn muuttumista aiempaa ilmiölähtöisemmäksi. Rikosoikeudellisen sääntelyn laajentaminen valmistelu- ja tiedonhankintaan liittyviin tekoihin tulee tehdä erityisen huolellisesti ja tarkkarajaisesti.

Esityksen vaikutusarviointia resurssien osalta tulee lisäksi täydentää. Vaikka ehdotettujen rikosten määrän arvioidaan jäävän vähäiseksi, yksittäiset asiat voivat olla oikeudellisesti, teknisesti ja näytöllisesti poikkeuksellisen vaativia. Kansalliseen turvallisuuteen liittyvät rikosasiat voivat sisältää kansainvälisiä kytkentöjä, salassa pidettävää aineistoa, laajoja digitaalisia todistelukokonaisuuksia sekä vaativia perusoikeuspunnintoja. Näiden asioiden käsittely edellyttää erityisosaamista poliisilta, syyttäjälaitokselta, tuomioistuimilta ja muilta oikeudenhoidon toimijoilta. Uusien tehtävien toimeenpanon yhteydessä onkin huolehdittava riittävästä koulutuksesta, asianmukaisesta ohjeistuksesta sekä resurssien riittävyydestä. Mikäli sääntely lisää viranomaisten työmäärää tai

edellyttää erityisosaamista arvioitua enemmän, lisäresurssien tarve tulee arvioida uudelleen ja kompensoida täysimääräisesti. Nykyisessä resurssitilanteessa uudet tehtävät ja käsiteltävät asiakokonaisuudet vaikuttavat herkästi olemassa olevien tehtävien suorittamiseen ja voivat pidentää entisestään jo nyt liian pitkiksi venyneitä käsittelyaikoja.

Tuomainen Jenni
Juristiliitto - Juristförbundet ry